

"سیستم مدیریت یکپارچه"

(Integrated Management System)

فاطمه عاملی

مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

E-Mail : s_ameh2003@yahoo.com

چکیده:

سازمان بین المللی استاندارد از زمان تأسیس خود در سال ۱۹۴۲، استانداردهای بین المللی متعددی را با همکاری متخصصان و کارشناسان برجسته جهان و همچنین کارشناسان مؤسسه های استاندارد کشورهای عضو این سازمان، تدوین و منتشر نموده است. هر کدام از استانداردهای انتشار یافته حیطه خاصی از عملیات و فعالیتها را پوشش داده و بر روی آن متمرکز می شود. مانند استانداردهای سیستم کیفیت، ایمنی و بهداشت حرفه ای و مدیریت محیط زیست.

با وجود تشابه فراوان بین این سیستم ها، ادغام نیازمندیهای این سه سیستم بدون پیچیدگی به نظر می رسد؛ ولی این امر در عمل به سادگی میسر نیست. چرا که بایستی ابتدا برای هر سازمان فایده ها، مشکلات و مسائل حاشیه ای جهت ادغام در نظر گرفته شود. علاوه بر این، در نظر داشتن وجوه اشتراک و تفاوتها بین سیستم های مورد نظر نیز ضروری است. با این حال اگر نیازمندیهای سیستم مدیریتی مورد نظر به درستی در سازمان طرح ریزی و اجرا شده باشد و کارکنان سازمان نیز آگاهی و تعهد لازم را در ارتباط با نیازمندیهای آن داشته باشند، ادغام سیستم های مدیریتی به راحتی و بدون ایجاد اختلال در روند جاری فعالیتهای سازمان امکان پذیر خواهد بود. در این مقاله پس از بحث و توضیح پیرامون استانداردهای کیفیت، مدیریت محیط زیست و ایمنی و بهداشت حرفه ای، روشهای ادغام این سه سیستم و فواید ناشی از این ادغام عنوان خواهد شد.

کلید واژه ها: سیستم مدیریت یکپارچه، ایزو ۱۴۰۰۰، ایزو ۹۰۰۰، سیستم مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست^۱، OSHA^۲

مقدمه:

در ۲۰ سال گذشته استانداردهای بین المللی از چنان پذیرشی برخوردار شده اند که بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه استانداردهای ملی و رسمی خود را به سوی پذیرش استانداردهای بین المللی سوق داده اند. (۵)

پیش از این استقرار سیستم های مدیریت کیفیت بر اساس استانداردهای بین المللی ایزو ۹۰۰۰ به منظور تأمین خواسته های مشتریان و تثبیت یک سیستم مدیریتی و همچنین استاندارد ایزو ۱۴۰۰۰ برای کاهش آلودگی و ایجاد یک سازمان سبز و متعهد در قبال سلامتی جامعه در سازمانهای متعهد بکار گرفته شد و مدیران توانستند زمینه های مناسب را برای استقرار سیستم مدیریت ایمنی فراهم نمایند. سازمانهایی که دارای

¹ HSEMS

² Occupational Safety and Health Act

سه سیستم مدیریت کیفیت، محیط زیست و مدیریت ایمنی باشند قادر خواهند بود در مدت زمان مناسب موجبات استقرار فلسفه مدیریت کیفیت جامع را فراهم آورند .

از آنجا که هر سه سیستم فوق کمک به تأمین نیازمندیهای کارکنان، مشتریان و جامعه را بعنوان موتور محرکه سازمان مطرح می کنند ، لذا بدون استقرار سیستم ایمنی که تأمین کننده سلامتی کارکنان و خانواده آنها می باشد، دسترسی به فلسفه مدیریت کیفیت جامع امکان پذیر نخواهد بود .

استقرار سه سیستم فوق همزمان به استقرار یک سیستم مدیریت ترکیبی یا جامع کمک خواهد نمود . در این سیستم الزامات و خواسته های سیستمهای مدیریت کیفیت، ایمنی و محیط زیست با هم ترکیب شده و از یک سیستم مستند سازی واحد تبعیت می نمایند. در این سیستم مستندات قبلی کیفیت با ادغام در سیستم مدیریت ایمنی به نحو چشمگیری کاهش یافته و یک نظامنامه واحد برای هر سه سیستم تدوین خواهد شد؛ روشهای اجرایی و دستورالعملها با الزامات هر سه سیستم انطباق داده شده و حجم مستندات تا یک سوم کاهش خواهد یافت. در خط مشی این سیستم سه هدف عمده کیفیت، محیط زیست و ایمنی تعریف می شود. سازمان قادر خواهد بود در این مرحله سیستم خود را با سیستم مدیریت یکپارچه انطباق دهد. (۴)

اجرای سیستم مدیریت یکپارچه بر مبنای تجزیه و تحلیل ریسک:

برای ادغام این سه سیستم ، دو روش را می توان بیان نمود :

۱- اجرای گام به گام و متوالی هر یک از سه سیستم مدیریت کیفیت ، محیط زیست و ایمنی و بهداشت حرفه ای به شکل مجزا و سپس ترکیب آنها در سیستم مدیریت یکپارچه.

۲- اجرای یکباره مدیریت یکپارچه در قالب یک سیستم جامع که هر سه سیستم فوق را پوشش می دهد. برای اجرای مستقیم آن، روش مبنی بر تجزیه و تحلیل ریسک را می توان انتخاب نمود. ریسک به عنوان عامل ادغامی شامل ریسک محیطی، ریسک سلامت و ایمنی کارکنان و ریسک ضایعات اختصاصی مورد بحث قرار می گیرد. ریسک ترکیبی از احتمال وقوع حوادث و پیامدهای آن با توجه به مخاطبان و اهداف می باشد.

عوامل خطر زای فراوانی وجود دارد از جمله عوامل شیمیایی، فیزیکی، مکانیکی، زیستی، خطاهای انسانی و حوادث طبیعی و ... در مقابل چهار نوع مخاطب (هدف) شامل: کارکنان، محیط، موقعیت (تأسیسات و تجهیزات، ساختمانها و ...) و مصرف کنندگان .

بسیاری از اوقات منابع مشابه در حوزه های مختلف مدیریتی، برای مخاطبان ایجاد خطر می کند از جمله تولید محصولات نامنطبق با استانداردها .

کاهش عدم تطابق محصولات به وسیله :

- کاهش ریسک تلفات ناشی از دوباره کاری و استهلاک .
- کاهش ریسک مربوط به محیط زیست (کاهش مصرف بی رویه انرژی و مواد اولیه).
- کاهش ریسک کارکنان (هر چه آگاهی کارکنان نسبت به مراحل انجام کار بیشتر و کاملتر باشد، احتمال وقوع حادثه کاهش می یابد.)
- کاهش ریسک مصرف کننده (عدم انطباق محصولات با استانداردهای موجود یکی از منابع ایجاد خطر و حادثه می باشد .)

آنالیز ریسک وسیله ای مناسب در سیستم های مدیریتی پیچیده می باشد. ساختار رسمی سیستم های شناخته شده (کیفیت ، محیط زیست ، بهداشت و ایمنی حرفه ای) در انطباق کامل با آنالیز ریسک بوده و روشهای اعمال آنها بسیار مشابه و بر پایه نمودار PDCA طراحی شده است .

اعمال سیستم مدیریت ایمنی و بهداشت حرفه ای^۳ طبق استانداردهای شناخته شده کنونی، نیازمند تعیین، ارزیابی و مدیریت ریسک می باشد .

نظریه اعمال مستقیم سیستم مدیریت یکپارچه، از الگوی سیستم مدیریت ایمنی و بهداشت حرفه ای تبعیت می کند و بر مبنای این فرضیه بایستی: ترکیبی از منابع ایجاد خطر و سیستم های هدف را که اکثر حوزه های مدیریتی را تهدید می کند، مشخص نمود .

ریسک می تواند به عنوان یک عامل عمومی مورد استفاده قرار گیرد و ترکیب ریسک ها در امر تولید- عملیات، کاربرد آنالیز ریسک را به عنوان پایه اجرای سیستم مدیریت یکپارچه توجیه می کند.

یافته های نظری

از نقطه نظر تاریخی ، اولین سیستم مدیریتی فراگیر ، مدیریت کیفیت فراگیر می باشد. این سیستم به منظور حفظ کیفیت محصولات در زنجیره تولید- عرضه شکل گرفت. سیستم مدیریت و کنترل تولید را با هدف حفظ کیفیت دائمی محصولات و خدمات در بر گرفت .

سیستم های استاندارد مدیریت کیفیت عموماً از نمودار PDCA تبعیت می کنند و بر طبق چندین استاندارد ملی و بین المللی قابل اجرا می باشند؛ از آن جمله می توان به ایزو ۹۰۰۰ اشاره نمود که عمومی ترین استاندارد مورد استفاده در سیستم مدیریت کیفیت می باشد؛ این مدل برای اولین بار در اواخر دهه ۱۹۸۰ شکل گرفت و هم اکنون در مقیاس وسیعی در جهان مورد استفاده قرار می گیرد. ساختار این مدل واضح و دارای مقررات یکسانی در سطح بین المللی می باشد. رقابت های تجاری، فشار مصرف کنندگان و دولت منجر به اجرای سیستم مدیریت کیفیت در تعداد بیشماری از شرکتهای و کارخانجات صنعتی شده است. سری ایزو ۹۰۰۰ در سال ۱۹۹۴ ایجاد شد و بر طبق ضوابط خاصی مورد اصلاح قرار گرفت.

همچنین سری ایزو ۱۰۰۰۰، برای ممیزی سیستم مدیریت کیفیت^۴ و مستند سازی مورد استفاده قرار می گیرد .

در رقابت با تغییرات و دگرگونی استانداردهای کیفیت ، برخی از مقررات و ضوابط مدیریت محیط زیست هم شکل گرفت که ساختاری مشابه با ایزو ۹۰۰۰ داشته و بر پایه مدل PDCA عمل می کند؛ این استانداردها فرصت را در اختیار شرکتهای قرار دادند تا اطلاعات متنوعی پیرامون عملکرد زیست محیطی خود کسب کنند.

آخرین ویرایش ایزو ۹۰۰۰ پس از اصلاح و تجدید نظر در سال ۲۰۰۰، بسیار سازگار و مشابه با مقررات ایزو ۱۴۰۰۰ می باشد. یکی از این استانداردها که برای ممیزی سیستم مدیریت کیفیت- سیستم مدیریت محیط زیست^۵ بکار می رود ISO 19011 : 2002 می باشد که بیانگر سازگاری فزاینده ای است که بین این دو سیستم وجود دارد .

از دیگر سو، دو سری استانداردهای سیستم مدیریت کیفیت و سیستم مدیریت محیط زیست برخی از قوانین و ضوابط مربوط به سیستم مدیریت ایمنی و بهداشت حرفه ای را در بر می گیرند، اما کلیه مسایل ایمنی و

^۳ OHSMS

^۴ QMS

^۵ EMS

بهداشت را پوشش نمی دهند. نیاز به برطرف ساختن مسایل ایمنی و بهداشت حرفه ای و اقدامات فوری در مقیاسی وسیع تر از آنچه در استانداردهای ایزو ۹۰۰۰ و ایزو ۱۴۰۰۰ مورد نیاز بود، از دلایل عمده شکل گیری یک سیستم مدیریتی نوین به شمار می رفت. اما عامل اساسی تغییری بود که در قوانین حقوقی ایجاد شد؛ به ویژه در اروپا وضع قوانین نوین در زمینه بهداشت و ایمنی شغلی این نیاز را بسیار ضروری و فوری جلوه داد. سیستم مدیریت بهداشت و ایمنی حرفه ای به شرکتها در زمینه اجرای تعهدات قانونی جدید یاری رساند. در حال حاضر استاندارد مدون در سطح بین المللی (همانند ایزوها) در این زمینه وجود ندارد؛ و فعالیت در زمینه مدیریت بهداشت و ایمنی حرفه ای در سطح ملی باقی مانده است .

در شکل گیری استانداردهای سیستم مدیریت کیفیت و سیستم مدیریت محیط زیست، مؤسسه استاندارد بریتانیا نقش رهبری را بر عهده داشت. (QMS) BS 5750 و (EMS) BS 7750 به عنوان الگو و پیش زمینه ای برای سایر کشورها، در شکل دهی استانداردهای جهانی پیشتاز است.

به امید آنکه استانداردهای اخیر 1996 : BS 8800 و دو استاندارد ایمنی و بهداشت : 18001:1999 و 2000 : 18002 راههای نوینی را برای توسعه بیشتر استانداردهای ایمنی در سطح جهان بگشاید .

هر سه استاندارد ذکر شده BS از لحاظ شکل و ساختار در انطباق کامل با ایزو ۱۴۰۰۰ می باشند . بسیاری از کشورها و سازمانها به تهیه قوانین ایمنی و بهداشت حرفه ای خارج از مؤسسه استاندارد انگلستان اقدام نموده اند؛ از آن جمله می توان به استرالیا اشاره نمود:

AS 4801 – 2000 و AS 4804 – 1997 OHSM

جمهوری چک استانداردهای ملی در زمینه سیستم مدیریت بهداشت و ایمنی حرفه ای که از لحاظ ساختاری بسیار منطبق با ایزو ۱۴۰۰۱ می باشد ، تدوین نموده که در سال ۲۰۰۳ منتشر شده است.

روشهای ادغام سیستم های مدیریت :

می توان به جرأت بیان نمود که استانداردهای مختلف عمدتاً با ساختاری مشابه و سازگار با یکدیگر طراحی شده اند که این خود کار را برای ادغام سیستم های مجزا و ترکیب قوانین آنها در قالب یک سیستم مدیریتی متحد و واحد فراهم می آورد .

روشهای ادغام سیستم های مدیریت ، چنانچه قبلاً ذکر شد دو روش ۱- اجرای مرحله به مرحله سیستم های مجزا و در نهایت ادغام آنها یا ۲- یکپارچه سازی و اجرای یکباره همه استانداردها در قالب سیستم مدیریت یکپارچه می باشد .

گزینه نخست بیشتر در شرکتهایی مورد استفاده قرار می گیرد که به علت فشارهای رقابتی و یا دلایل قانونی، اجرای مجزای هر یک از سیستم های (مدیریت بهداشت و ایمنی حرفه ای، مدیریت کیفیت، مدیریت محیط زیست) را از قبل آغاز نموده اند. در گذشته روش اعمال استانداردها معمولاً بدین صورت بود که نخست استانداردهای ایزو ۹۰۰۰ اجرا و سپس با اعمال سیستم مدیریت محیط زیست ادامه می یافت. در واقع پیاده سازی ایزو ۹۰۰۰ به عنوان زیر ساخت اجرای استانداردها در شرکت صورت می گرفت.

شرکتها تا حد امکان در تدوین سیستم مدیریت محیط زیست از ساختار ایزو ۹۰۰۰ بهره می‌جستند. کارکنانی که دوره ممیزی ایزو ۹۰۰۰ را پشت سر گذاشته بودند، وارد مرحله آموزش ممیزی سیستم مدیریت محیط زیست می‌شدند. روند ترکیب ممیزی‌ها، توسط قوانین به شکل شایسته‌ای مورد حمایت قرار گرفت و در ایزو ۱۹۰۱۱ جلوه یافت. علاوه بر این ساختار مستند سازی این دو سیستم بسیار شبیه است؛ اما باید توجه داشت که بسیاری از اوقات صدور مدرک و مستند سازی به تنهایی نمی‌تواند امر ادغام را بی‌نقص به انجام رساند. در سطوح پایین، مستند سازی راهکارهای توجیهی و آموزش کاری، مسائل کیفیت و محیط زیست را توأمآ پوشش می‌دهد؛ در بالاترین سطوح مستند سازی، دستورالعمل سیستم مدیریت محیط زیست - سیستم مدیریت کیفیت می‌تواند به شکل مجزا و یا در قالبی واحد نوشته شود که این بستگی به نظر شخص گواهی‌کننده دارد.

شرکت‌هایی که تا کنون اجرای سیستم مدیریت استاندارد رسمی را آغاز نکرده‌اند، با اجرای مستقیم سیستم مدیریت یکپارچه نفع فراوانی خواهند برد. اجرای مدل ادغامی بر پایه تعیین ریسک، در ادامه بحث به تفصیل آمده است.

مدل اجرا و اعمال مستقیم سیستم مدیریت یکپارچه :

مدلی که برای اعمال این سیستم می‌توان پیشنهاد نمود، استفاده از متدولوژی ایجاد سیستم مدیریت ایمنی و بهداشت می‌باشد. سیستم مدیریت ایمنی و بهداشت حرفه‌ای جواترین و آخرین سیستم مدیریت فراگیر می‌باشد. در قوانین OSHAS 18001 که در اینجا می‌توان به عنوان شناخته شده‌ترین استاندارد ایمنی از آن نام برد، بر تعیین ریسک، ارزیابی، کنترل و مدیریت آن تأکید فراوان شده است.

این متدولوژی شامل هفت مرحله می‌باشد :

- ۱- توصیف و ترسیم تولید و جایگاه آن در محیط اطراف به شکل نمودارهای جعبه‌ای.
 - ۲- تشخیص منابع ایجاد خطر و سیستم‌های هدف احتمالی.
 - ۳- سناریوی ترکیبی از منابع و اهداف و مشخص ساختن فعالیت‌های ممکن.
 - ۴- ارزیابی ریسک، تعریف ریسک، تعیین احتمال، تعداد تکرار حوادث و پیامدهای آن، تعیین سطح ریسک قابل قبول در موقعیت‌های مختلف. (لازم به ذکر است که با رسم ماتریس ریسک، بنا بر احتمال خطر و عواقب آن می‌توان سه سطح ۱- قابل قبول ۲- قابل قبول مشروط ۳- غیر قابل قبول را برای مدیریت به نمایش درآورد.)
 - ۵- تعیین اهداف: اهداف بنا بر موقعیت ریسک مورد نظر ما و نیز ضوابط قانونی، سیاسی و اجتماعی مشخص می‌گردد.
 - ۶- تعیین و معرفی ابزار حفاظت و پیشگیری: احتمال وقوع خطر در سایه انجام تدابیر پیشگیرانه و یا استفاده از وسایل حفاظتی کاهش می‌یابد.
 - ۷- مدیریت ریسک منابع شخصی، تکنیکی و مالی در برنامه مورد نظر.
- هدف اصلی مدیریت ریسک، حفظ ریسک در سطح قابل قبول می‌باشد. مدیریت برنامه را تا رسیدن به اهداف و حرکت از ریسک غیر قابل قبول به سطح قابل قبول دنبال می‌کند.

مدیریت ریسک بایستی با دقت در مراحل انجام کار و منابع در دسترس به انجام برنامه در شرایطی ایمن همراه با کاهش سطح ریسک اطمینان یابد؛ نکته قابل ذکر آنکه: مهم ترین بخش از مدیریت ریسک، مدیریت بحران می باشد که به منظور به حداقل رساندن تلفات و ضایعات صورت می گیرد .

در این هفت مرحله و در مقایسه با نمودار سیستم مدیریت ایمنی و بهداشت حرفه ای مبتنی بر PDCA، می توان دریافت که همه مراحل مدیریت ریسک مرتبط با چرخه PDCA می باشند، اما تمامی این نمودار را پوشش نمی دهد؛ شاید گامهای مهم دیگری بایستی برداشته شود از جمله نظارت، ممیزی، بهبود مستمر. الگوی سیستم مدیریت ادغامی قابل اجرا خواهد بود اگر بطور همزمان ریسک کیفیت محصولات، محیط زیست، ایمنی و بهداشت تعیین شود و در سطح قابل قبول خود کنترل گردد. شاید تنها تفاوت ظاهری این سه سیستم در منابع خطر، اهداف و روشهای اندازه گیری ریسک در فضاهای مختلف مدیریتی باشد. (۹)

اگر سیستم مدیریت ترکیبی را به شکل یک هرم در نظر بگیریم دو سیستم ایزو ۹۰۰۰ و ایزو ۱۴۰۰۰ اضلاع این هرم و سیستم قوانین ایمنی و بهداشت حرفه ای ۱۸۰۰۰ قاعده هرم را تشکیل می دهند. (۴)

سری های ارزیابی ایمنی و بهداشت حرفه ای ۱۸۰۰۰ چیست ؟

OHSAS 18002 که راهنمای کاربرد OHSAS 18001 می باشد ، در پاسخ به نیاز سازمانها به یک استاندارد سیستم مدیریت بهداشت حرفه ای و ایمنی تدوین شده است که به وسیله ی آن می توان سیستم های مدیریت خود را ارزیابی و مورد بررسی قرار داد .

OHSAS 18001 با ISO 9001 , ISO 14001 سازگار می باشد . لذا می توان سیستم های مدیریت کیفیت ، محیط زیست و ایمنی و بهداشت حرفه ای را یکپارچه نمود و تحت عنوان سیستم مدیریت یکپارچه آن را پیاده کرد . این امر می تواند باعث صرفه جویی در هزینه ی مشاوره، ممیزی نیروی انسانی و زمان گردد و حجم مستندات را نیز کاهش دهد .

در استاندارد OHSAS 18001 عبارتها و تعریفهای مختلف از جمله مفهوم حادثه بهبود مستمر، خطر (عامل زیان آور)، شناسایی خطر، رویداد، طرفهای ذینفع، عدم انطباق، هدفها، بهداشت حرفه ای و ایمنی، سیستم مدیریت بهداشت حرفه ای و ایمنی، سازمان، عملکرد، ریسک ایمنی و ریسک قابل تحمل بیان گردیده است. (۳)

یک نکته قابل توجه در این مرحله، در مورد یکپارچه سازی یک سیستم مدیریت ایمنی و بهداشت حرفه ای با یک سیستم مدیریت زیست محیطی ایزو ۱۴۰۰۰ آن است که دقیقاً اصول و روشهایی که برای سیستم مدیریت کیفیت عنوان می شود، در مورد این کار صدق می کند. اساساً از ویژگیهای سیستم های مدیریتی مبتنی بر ممیزی آن است که یکپارچه سازی آن قابل انجام است اما درجه کارایی و اثر بخشی این یکپارچه سازی از نظر مواردی مانند هزینه ها، حجم مستندات و عملکرد بستگی به روش انجام این کار و میزان دانش، تجربه و مهارت تدوین کنندگان آن دارد.

مطالعه موردی^۸

شرکت مورد بحث یکی از پالایشگاههای بزرگ کشور است که پیش از استقرار سیستم OHSAS 18001 دارای سیستم مدیریت کیفیت ایزو ۹۰۰۲ و سیستم مدیریت زیست محیطی ایزو ۱۴۰۰۱ بود. پیش از استقرار سیستم OHSAS 18001 این شرکت دارای دو نظامنامه مستقل و یک کتابچه طرح ریزی زیست

OHSAS (Occupational Health and safety Assessment Series)

Case study^۸

محیطی بود که پس از استقرار OHSAS 18001 و یکپارچه سازی سه سیستم ، یک نظامنامه مشترک برای هر سه سیستم، و یک کتابچه طرح ریزی برای هر یک از سیستم ها، تدوین و همچنین برای هر سیستم مدیریتی یک خط مشی یکپارچه و مشترک تهیه گردید. فهرست روشهای اجرایی سیستم مدیریت یکپارچه و مقایسه آنها با یکدیگر در جدول زیر مشاهده می گردد.

جدول زیر شامل تعداد روشهای اجرایی سیستم مدیریت یکپارچه (کیفیت، زیست محیطی و ایمنی و بهداشت حرفه ای) پالایشگاه به تفکیک می باشد.

پیش از یکپارچه سازی ۲ سیستم	پیش از یکپارچه سازی ۳ سیستم	مشترک در سه سیستم	مشترک در دو سیستم (۱۴۰۰۰ و ۱۸۰۰۰)	صرفاً کیفی	صرفاً زیست محیطی	صرفاً ایمنی و بهداشت حرفه ای
۵۳	۶۰	۴۱	۳	۵	۴	۷

متدولوژی استقرار سیستم مدیریت ایمنی و بهداشت حرفه ای OHSAS 18001 در پالایشگاه مذکور به شرح ذیل بود :

- ارزیابی اولیه سازمان (شامل تعیین نقاط ضعف و قوت نسبت به استاندارد ، شناسایی مستندات مورد نیاز، الزامات قانونی و غیره).
- ارایه آموزش آشنایی با استاندارد OHSAS 18001 و مبانی ایمنی و بهداشت حرفه ای.
- تعیین اعضای گروههای کاری مرتبط.
- تشکیل جلسات کمیته رهبری.
- برگزاری دوره های آموزشی گروههای کاری.
- ارایه آموزش شناسایی خطر، ارزیابی و کنترل ریسک.
- انجام اندازه گیری های مورد نیاز جهت ارزیابی اولیه عوامل زیان آور (نور، صدا، گرما و سرما، گاز).
- تهیه مستندات مورد نیاز یا اصلاح مدارک موجود.
- شناسایی خطرات و ارزیابی ریسک ها و تعیین تکلیف آنها در قالب یک کتابچه طرح ریزی.
- تهیه خط مشی ایمنی و بهداشت حرفه ای سازمان (به صورت یکپارچه).
- تهیه نظامنامه به صورت یکپارچه .
- انجام فعالیتهای مطابق مستندات.
- انجام ممیزی های داخلی و شناسایی عدم انطباق ها.
- تشکیل جلسه بازنگری مدیریت (و همزمان انتخاب موسسه گواهی دهنده توسط سازمان).
- تعیین علل عدم انطباق ها و انجام اقدامات اصلاحی و پیشگیرانه.
- انجام پیش ممیزی.
- انجام اقدامات اصلاحی لازم.
- انجام ممیزی مشاور و اقدامات اصلاحی مورد نیاز .
- ممیزی و صدور گواهینامه. (۲)

نظری بر سیستم های مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست⁹

امروزه به دلیل افزایش آگاهی عمومی، قوانین و مقررات تدوین شده ملی و بین المللی، ورود قوانین و تأثیر آنها در تجارت جهانی و موارد مشابه، رعایت اصول بهداشت، ایمنی و محیط زیست در اجرای پروژه های مختلف اهمیتی فراوان یافته است .

الزامات استانداردهای مدیریت ایمنی در تشابهی بسیار با ایزو ۱۴۰۰۱، شامل خط مشی بهداشت حرفه ای و ایمنی، طرح ریزی، اجرا و عملیات، بررسی و اقدام اصلاحی و بازرنگری مدیریت می باشد. روش دیگر استقرار استانداردهای مدیریت ایمنی استفاده از روش بهبود مستمر بکار گرفته شده در استانداردهای ایزو ۱۴۰۰۰ می باشد. (۱)

اکنون دیگر ثابت شده است ایمنی و محیط زیست از هم جدا نیست. سازمانهای مختلف با ایجاد سیستم های یکپارچه، به ارزیابی مسائل فوق می پردازند. در سیستم یکپارچه بهداشت، ایمنی و محیط زیست کل فرآیند از دیدگاه ایمنی بررسی شده و خطرات موجود در آن مورد آنالیز قرار گرفته است. در این بررسی با تعیین ریسک های معادل، به ارائه راهکارهای کنترلی پرداخته می شود. در بخش بهداشت، عوامل زیان آور از جمله عوامل شیمیایی، فیزیکی، بیولوژیکی و روانشناسی آنالیز می شود و راههای تماس با آنها، مکانیسم های عمل، زمان های مواجهه مجاز و دیگر موارد مشابه بررسی می شود. در حیطه محیط زیست نیز کلیه اثرات زیست محیطی حاصل از اجرای پروژه ها در مراحل مختلف بر روی عناصر زیست محیطی، بررسی می شود. منظور از عناصر زیست محیطی، عناصر فیزیکی، شیمیایی، بیولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی، زیبایی شناسی و موارد مشابه است .

مهم ترین فواید ادغام سیستم های مدیریتی عبارتند از :

- ۱- اختصاص صحیح و منطقی منابع
- جلوگیری از اختصاص دوباره یا چند باره منابع داخلی سازمان برای مدیریت سیستم های مختلف، جلوگیری از هزینه های اضافی و دوباره کاری های اجتناب ناپذیر در مستقر کردن سیستم های جداگانه .
- ۲- ایجاد تصویری بهتر از سازمان
- یک سیستم مدیریتی ادغام شده که توسط گروه سومی مورد تأیید قرار گرفته است می تواند شاخص مناسبی برای نشان دادن تعهد سازمان به جامعه باشد. تصویری که چنین سازمانی در جامعه ایجاد می کند مجموعه ای است که به موازات فعالیت های تجاری خود، مسائل دیگری نظیر موارد زیست محیطی، ایمنی و بهداشتی را همزمان رعایت می کند.
- ۳- بهبود عملکرد سازمان
- سیستم های مدیریت ادغام یافته با در نظر گرفتن مسائل ایمنی، بهداشت و محیط زیست می تواند منجر به کاهش و یا حذف حوادث، بیماریها، آلودگی های محیط زیست و موارد مشابه شود که در نهایت به بهبود عملکرد سازمان می انجامد .
- ۴- بهبود رضات مشتری

ادغام این سیستمها منجر به عملکرد بهتر کیفی، زیست محیطی و ایمنی شده که به نوبه خود به رضایت بیشتر مشتریان منجر می شود؛ در صورتی که سازمانی بتواند سیستمهای ادغام یافته ای را برای پروژه پیشنهاد کند، این امر باعث کاهش هزینه های پروژه، هم برای مشتری و هم برای عرضه کننده خواهد شد.

۵- کاهش پیچیدگی و سردرگمی

کاهش حجم مستندات سیستم های مدیریتی، افزایش سهولت در اجرا، نگهداری و بهبود یک سیستم واحد، افزایش راحتی کارکنان از نظر ارجاع به روشهای اجرایی واحد و ادغام یافته .
با وجود فواید فوق، ادغام سیستم های مدیریتی مختلف، با دشواری ها و موانع متعددی همراه است که تعدادی از آنها عبارتند از :

۱- میزان اعتباری که استانداردهای مرتبط از نظر ثبت و اجرا دارند.

۲- نیازمندیهای ویژه مشتریان

در بعضی از بخش های صنعتی ممکن است قسمتی از نیازمندیهای سیستم ایمنی، بهداشت و محیط زیست سازمان، توسط مشتری یا قانون گذار تعیین شده باشد. که این موضوع می تواند ادغام را با دشواری روبرو سازد و یا ممکن است نیازمندیهای مشتریان از بخشی به بخش دیگر متفاوت باشد .

۳- تمایل شخصی

در درون سازمانها ممکن است تمایل خاصی از طرف متخصصین سیستم های مختلف برای حفظ سیستم های جداگانه و مقاومت در برابر ادغام وجود داشته باشد .

یکی از معمول ترین سیستم های مدیریتی ادغام یافته سیستم مدیریت بهداشت ، ایمنی و محیط زیست است که خاستگاه آن بخش های انرژی شامل پالایشگاههای نفت، گاز، پتروشیمی ها و صنایع مرتبط می باشد؛ در این سیستم مدیریتی سعی می شود که دو سیستم مدیریت بهداشت و ایمنی و محیط زیست در هم ادغام شده و به صورت یکپارچه، کنترل شود. از آنجا که در حال حاضر هیچگونه استاندارد جهانی در مورد سیستم یکپارچه بهداشت، ایمنی و محیط زیست وجود ندارد، بنابراین سازمانهای مختلف با توجه به سلیقه ها، محدودیتهای ماهیت عملیاتی، نقاط قوت و ... از قالب و ساختارهای متفاوتی برای سیستم های یکپارچه خود استفاده می کنند .

بدیهی است اجرای یک سیستم بهداشت، ایمنی و محیط زیست یکپارچه، می تواند با توجه به ماهیت و گستردگی سازمان، منابع مالی و انسانی در دسترس، نوع استانداردهای بهداشتی، ایمنی و زیست محیطی مورد استفاده در طی مراحل مختلف عملی شود. ناگفته پیداست که اجرای برنامه های ادغامی یک کار تیمی و متشکل از تخصصهای مختلف عملی است. تعداد افراد یک تیم عملیاتی می تواند در ارتباط با گستره پروژه متفاوت باشد، هر چند که در صورت افزایش اعضای اصلی تیم از یک حد مشخص، ممکن است این عمل به آشفته گی عملیات بیانجامد.(۷-۵)

نتیجه گیری:

امروزه هیچ شکی در نقش استانداردها در هدایت و هماهنگ کردن فعالیت های سازمان وجود ندارد، اما این امر نیز به اثبات رسیده است که تعداد سیستم ها می تواند باعث پیچیدگی و سردرگمی سازمان، به هدر رفتن منابع، دوباره کاری ها، ایجاد تضاد بین سیاستها و اهداف تعریف شده شود. در همین راستا ادغام سیستم های مختلف در سازمان امری ضروری به نظر می رسد.

با وجود تشابه فراوان موجود بین این سیستم ها، به نظر می رسد که ادغام نیازمندیهای سیستم ایمنی و بهداشت با سیستم مدیریت محیط زیست و سیستم های دیگر بدون پیچیدگی بوده و به راحتی امکان پذیر باشد. ولی این امر در عمل به سادگی میسر نیست؛ زیرا بایستی ابتدا برای هر سازمان فایده ها، مشکلات و مسائل حاشیه ای برای ادغام در نظر گرفته شود. علاوه بر این، در نظر داشتن وجوه اشتراک و تفاوت های بین سیستم های مورد نظر، برای ادغام نیز ضروری است. با این حال اگر نیازمندیهای سیستم مدیریتی مورد نظر به درستی در سازمان طرح ریزی و اجرا شده باشد و کارکنان سازمان نیز آگاهی و تعهد لازم را در ارتباط با نیازمندیهای سیستم مربوطه داشته باشند، ادغام سیستم های مدیریتی به راحتی و بدون ایجاد اختلال در روند جاری فعالیتهای سازمان امکان پذیر خواهد بود.

منابع و ماخذ:

- ۱- اسدی، جهانگیر، " ایجاد پل میان ایزو ۱۴۰۰۰ و مجله استاندارد و کالاهای ایرانی، شماره ۶۸، اردیبهشت ۷۶.
- ۲- بختیار، مصطفی، « ارائه یک سیستم مدیریت ایمنی یکپارچه و سازگار با ایزو ۹۰۰۰»، سومین کنفرانس مدیران
- ۳- جعفر نژاد، احمد، « مدیریت تولید و عملیات»، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۰، صص ۳۳۸-۳۳۶.
- ۴- جلوداری ممقانی، بهرام، « سیستم های مدیریت ایمنی و حفاظت صنعتی بر اساس ایزو ۱۸۰۰۰»، نشر آزاده، ۱۳۷۹، صص ۷-۱۳.
- ۵- محمد فام، ایرج، « نگاهی بر سیستم های مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست»، مجله بهداشت حرفه ای و پزشکی، شماره ۳۴ و ماهنامه نفت پارس، شماره ۱۸، ص ۱۵.
- ۶- ناجی زاده، رامین، " استانداردهای بین المللی مدیریت زیست محیطی ایزو ۱۴۰۰۰"، مجله تدبیر، شماره ۷۴، مرداد ۷۶.

- 7- Cox. Geof, " Total Safety Management ", Online at WWW . google . Com .
- 8- Kretchik . Joe T, " OSHA activities and Direction, "Online at WWW.google .Com.
- 9- Labodova, Alena, " Implementing integrated Management System using a risk analysis based approach ", Journal of Cleaner Production 12, 2004, P . 571 – 580.
- 10 –Noe, Raymond A, Hollen Beck, John R, " Human Resource Management ", 2003, Forth Edition , Chapter 3.